

ಪರಿಸರ ಶಿಕ್ಷಣ | ಬೆಳೆಯುತ್ತಿರುವ ಒಂದು ಕ್ಷೇತ್ರ

ಚಂದ್ರಿಕಾ ಮುರಳೀಧರ್

ಆರಂಭ

'ಪರಿಸರ ಶಿಕ್ಷಣದಲ್ಲ ಏಕಕಾಲಕ್ಕೆ ಜಾಗೃತಿ ಮೂಡಿಸುವುದು, ಮಾಹಿತಿ ಪ್ರಸಾರಣ, ಜ್ಞಾನ ಬೋಧನೆ, ಹವ್ಯಾಸ ಮತ್ತು ಕೌಶಲಗಳನ್ನು ಬೆಳೆಸುವುದು, ಮೌಲ್ಯಗಳ ಉತ್ತೇಜನ, ಸಮಸ್ಯೆಗಳನ್ನು ಪರಿಹರಿಸಲು ಮತ್ತು ನಿರ್ಧಾರ ಕೈಗೊಳ್ಳಲು ಮಾರ್ಗಸೂಚಿಗಳನ್ನು ಹಾಗೂ ಮಾನದಂಡಗಳು ಮತ್ತು ಪ್ರಮಾಣಿತ ಮಟ್ಟಗಳನ್ನು ಒದಗಿಸಬೇಕು', ಎಂದು ಯುನೆಸ್ಕೋ-ವಿಶ್ವಸಂಸ್ಥೆಯ ಪರಿಸರ ಶಿಕ್ಷಣ ಮತ್ತು ತರಬೇತಿ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ (UNESCO-UNEP Congress on Environmental Education 1987) ಹೇಳಿದೆ. ಪರಿಸರ ಶಿಕ್ಷಣವು (Environmental Education - EE) ಮನುಷ್ಯರು ಮತ್ತು ಸಂಸ್ಕೃತಿಗಳು ಹಾಗೂ ಜೀವಭೌತ ವಿಜ್ಞಾನ ಜಗತ್ತಿನ ನಡುವಿನ ಸಂಬಂಧವನ್ನು ಅರ್ಥೈಸಿಕೊಳ್ಳಲು ಅವಶ್ಯವಾದ ಪರಿಣತಿ ಹಾಗೂ ಧೋರಣೆಗಳನ್ನು ಬೆಳೆಸಿಕೊಳ್ಳಲು ನೆರವಾಗುವ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆ. ಹಾಗಾದರೆ, ಪರಿಸರ ಶಿಕ್ಷಣದ ಎಲ್ಲ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮಗಳಿಗೆ ಜ್ಞಾನಾರ್ಜನೆ ಮತ್ತು ಕೌಶಲಗಳ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಅತ್ಯವಶ್ಯಕವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಪೂರಕವಾಗಿ, ಅವು ಕುತೂಹಲ, ಜಾಗೃತಿಯನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಸಿ, ಸಕಾರಾತ್ಮಕ ಕ್ರಿಯೆಯತ್ತ ಕೊಂಡೊಯ್ಯುವ ಹಾಗೂ ಅರ್ಥೈಸಿಕೊಳ್ಳುವಿಕೆಯ ವಿಚಾರಪೂರ್ಣ ಕಾಳಜಿಯನ್ನೂ ಉತ್ತೇಜಿಸುವಂತಿರಬೇಕು. ಪರಿಸರ ಶಿಕ್ಷಣವು, 'ವ್ಯಕ್ತಿಗಳು, ಸಮುದಾಯಗಳು ಮತ್ತು ಸಂಸ್ಥೆಗಳಿಗೆ ಪರಿಸರದ ಬಗ್ಗೆ ಹೆಚ್ಚು ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳಲು, ತಮ್ಮ ಪರಿಸರವನ್ನು ಅನ್ವೇಷಿಸಲು ಬೇಕಾದ ಕೌಶಲಗಳನ್ನು ಅಭಿವೃದ್ಧಿಪಡಿಸಲು ಮತ್ತು ಅದರ ರಕ್ಷಣೆ ಮಾಡುವಲ್ಲಿ ವಿಚಾರಪೂರ್ಣ ತೀರ್ಮಾನ ಕೈಗೊಳ್ಳಲು ಇರುವ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆ' ಜೀವನ ಮತ್ತು ಸಮಾಜವನ್ನು ಮಾರ್ಪಡಿಸುವ ಶಕ್ತಿ ಅದಕ್ಕಿದೆ. ಅದು ಮಾಹಿತಿಯನ್ನೂ ನೀಡುತ್ತದೆ ಹಾಗೂ ಉತ್ತೇಜನವನ್ನೂ ನೀಡುತ್ತದೆ. ಅದು ಕ್ರಿಯೆಗೆ ಸ್ಫೂರ್ತಿ ತುಂಬುತ್ತದೆ. ಆರೋಗ್ಯಪೂರ್ಣ ಮತ್ತು ಹೆಚ್ಚು ನಾಗರಿಕವಾಗಿ ತೊಡಗಿಸಿಕೊಂಡಿರುವ ಸಮುದಾಯವನ್ನು ಕಟ್ಟುವಲ್ಲಿ ಪರಿಸರ ಶಿಕ್ಷಣವು ಪ್ರಮುಖ ಸಾಧನ' ಎಂದು ಉತ್ತರ ಅಮೆರಿಕದ ಪರಿಸರ ಶಿಕ್ಷಣ ಸಂಘಟನೆಯು (North American Association for Environmental Education) ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಿಸಿದೆ.

ಪರಿಸರ ಶಿಕ್ಷಣದ ಧ್ಯೇಯಗಳು

ಎಲ್ಲರಿಗೂ ಪರಿಸರ ಸಾಕ್ಷರತೆಯನ್ನು ನೀಡುವುದು ಪರಿಸರ ಶಿಕ್ಷಣದ ಗುರಿಯಾಗಿದೆ. ಮನೆಯಲ್ಲ ಆರಂಭವಾಗಿ, ಬಾಹ್ಯವಾಗಿ ಅಂದರೆ ಸಮುದಾಯದಲ್ಲ ವಿಸ್ತರಣೆಯಾಗಿ, ತಮ್ಮ ಸುತ್ತಮುತ್ತಲಿನ ಪರಿಸರದ ಜೊತೆಗೆ ನಂಟು ಬೆಳೆಸಿಕೊಳ್ಳಲು ಕಲಿಕಾರ್ಥಿಗಳನ್ನು ಪ್ರೋತ್ಸಾಹಿಸುತ್ತಲೇ ಇರುವ ಜೀವಮಾನದ ಪಯಣವಿದು. ಸ್ಥಳೀಯ ಸಂದರ್ಭಗಳಿಗೆ ಅವಶ್ಯವಿರುವ ಜಾಗೃತಿ, ತಿಳಿವಳಿಕೆ ಮತ್ತು ಕೌಶಲಗಳು ಶುರುವಾಗಿ ಮುಂದೆ ದೊಡ್ಡ ಪ್ರಮಾಣದ ಸಮಸ್ಯೆಗಳನ್ನು ಅರ್ಥೈಸಿಕೊಳ್ಳಲು ಮತ್ತು ಬೃಹತ್‌ಸಮಸ್ಯೆಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಗಮನ ನೀಡಲು ಅಡಿಪಾಯವಾಗುತ್ತದೆ. ಜನರು ತಮ್ಮ ಜೀವಮಾನದಲ್ಲ ಪರಿಸರದ ಕಾಳಜಿಯನ್ನು ಅರ್ಥ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವ ಕೌಶಲ ಮತ್ತು ಹವ್ಯಾಸವನ್ನು ಪರಿಸರ ಶಿಕ್ಷಣವು ಪೋಷಿಸುತ್ತದೆ. ಅನಿಶ್ಚಿತತೆಯನ್ನು ಗುರುತಿಸುವ, ಪರ್ಯಾಯ ಸನ್ನಿವೇಶಗಳನ್ನು ಕಲ್ಪಿಸಿಕೊಳ್ಳುವ ಮತ್ತು ಬದಲಾಗುವ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಗಳಿಗೆ ಹೊಂದಿಕೊಳ್ಳುವ ಸಾಮರ್ಥ್ಯವನ್ನು ಅದು ಬೆಳೆಸುತ್ತದೆ. ಕಲಿಕಾರ್ಥಿಗಳಿಂದ ಉಪಾಯಗಳು ಮತ್ತು ಪರಿಣತಿ ವಿನಿಮಯ, ಆಲಸುವಿಕೆ, ವಿಷಯ ಪರಿಗಣನೆ, ಸಹಭಾಗಿತ್ವ ಮತ್ತು ನಿರಂತರ ವಿಚಾರಣೆಯಲ್ಲಿ ತೊಡಗಿಸಿಕೊಳ್ಳಬಲ್ಲ ಕ್ರಿಯಾಶೀಲ ಕಲಿಕಾ ಸಮುದಾಯವನ್ನು ಬೆಳೆಸಲು ಪರಿಸರ ಶಿಕ್ಷಣವು ಅವಕಾಶ ಕಲ್ಪಿಸುತ್ತದೆ. ಪರಿಸರದ ಗುಣಮಟ್ಟ, ಸಾಮಾಜಿಕ ಸಮತೆ ಮತ್ತು ಆರ್ಥಿಕ ಸಮೃದ್ಧಿಯನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಸುವ ನಿಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ವೈಯಕ್ತಿಕವಾಗಿ ಮತ್ತು ಸಹಕಾರಿ ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ಕಲಿಕಾರ್ಥಿಗಳಲ್ಲ ಕೆಲಸ ಮಾಡುವ ಸಾಮರ್ಥ್ಯ ಬೆಳೆಸುವುದರತ್ತ ಗಮನ ಕೇಂದ್ರೀಕರಿಸುವುದನ್ನು ಸುಸ್ಥಿರ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಗುರಿಯ ಹಿನ್ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ (Sustainable Development Goals -SDG) ಪರಿಸರ ಶಿಕ್ಷಣವು ಉತ್ತೇಜಿಸುತ್ತದೆ.

ಪಾರಿಸಾರಿಕವಾಗಿ ಸಾಕ್ಷರನಾಗಿರುವ ವ್ಯಕ್ತಿ (An Environmentally Literate Person) ಯಾರೆಂದರೆ... ವೈಯಕ್ತಿಕವಾಗಿಯೂ, ಇತರರ ಜೊತೆಗೂಡಿಯೂ ಒಟ್ಟಾಗಿ ಪರಿಸರದ ಬಗ್ಗೆ ಕಾಳಜಿಯುಳ್ಳ ತೀರ್ಮಾನಗಳನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳಬಲ್ಲವನು; ಈ ತೀರ್ಮಾನಗಳ ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ಇತರರ, ಸಮಾಜಗಳ ಮತ್ತು ಜಾಗತಿಕ ಪರಿಸರದ ಒಳಿತಿಗಾಗಿ ನಡೆದುಕೊಳ್ಳಲು ಬಯಸುವವನು ಮತ್ತು ನಾಗರಿಕ ಬದುಕಿನಲ್ಲಿ ಭಾಗವಹಿಸುವವನು. ಪಾರಿಸಾರಿಕವಾಗಿ ಸಾಕ್ಷರರಾಗಿರುವವರು ವಿವಿಧ ಸ್ತರಗಳಲ್ಲಿ ವಿಸ್ತೃತ ಪ್ರಮಾಣದ ಪರಿಸರ ಪರಿಕಲ್ಪನೆಗಳನ್ನು, ಸಮಸ್ಯೆಗಳನ್ನು, ವಿಷಯಗಳನ್ನು ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳಬಲ್ಲರು ಮತ್ತು ಅರ್ಥೈಸಿಕೊಳ್ಳಬಲ್ಲರು; ಸಂಜ್ಞಾನಾತ್ಮಕ ಮತ್ತು ಭಾವನಾತ್ಮಕ ಮನೋಧರ್ಮಗಳು; ಸಂಜ್ಞಾನಾತ್ಮಕ ಕೌಶಲಗಳು ಮತ್ತು ಸಾಮರ್ಥ್ಯಗಳು; ಅಂತಹ ಜ್ಞಾನವನ್ನು ಅಳವಡಿಸಲು ಬೇಕಾದ ಸಮರ್ಪಕ ವರ್ತನೆಯ ಕಾರ್ಯತಂತ್ರಗಳು (appropriate behavioural Strategies) ಹಾಗೂ ಪಾರಿಸಾರಿಕವಾಗಿ ವಿವಿಧ ಸಂದರ್ಭಗಳಲ್ಲಿ ವಿವೇಚನೆಯುಳ್ಳ ನಿರ್ಣಯ ಕೈಗೊಳ್ಳಲು ಸಮರ್ಥರಾಗಿರುತ್ತಾರೆ.

ಪರಿಸರ ಶಿಕ್ಷಣ ಮತ್ತು ಸುಸ್ಥಿರ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ

ಜವಾಬ್ದಾರಿಯುತ ಸಮಾಜಗಳ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಗಾಗಿ ಶಿಕ್ಷಣದ ದೃಷ್ಟಿಕೋನದಿಂದ ಪರಿಸರ ಶಿಕ್ಷಣವನ್ನು (ಸೇರಿಸುವುದರಿಂದ) ಪ್ರಯೋಜನಕಾರಿಯಾಗುತ್ತದೆ. ಇದು ಸುಸ್ಥಿರ ಸಮಾಜಗಳು ಮತ್ತು ಜಾಗತಿಕ ಹೊಣೆಗಾರಿಕೆಗಾಗಿ ಪರಿಸರ ಶಿಕ್ಷಣ ಒಪ್ಪಂದದಿಂದ (Treaty on Environmental Education for Sustainable Societies and Global Responsibility - Earth Council, 1992) ಸ್ಫೂರ್ತಿ ಪಡೆದಿದೆ. ಹಾಗಾಗಿ, ಸುಸ್ಥಿರ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಯ ಪರಿಮಿತ ಚೌಕಟ್ಟನ್ನು ಇದು ಮೀರುತ್ತದೆ.

ಪಾಂಡೆ ಎಲ್(2002) ಮತ್ತು ಹೊಲ್ಟ್(2007) ಅವರು ಕೈಗೊಂಡ ಅಧ್ಯಯನಗಳಲ್ಲಿ, ಪರಿಸರ ಶಿಕ್ಷಣ ಮತ್ತು ಸುಸ್ಥಿರ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಯಲ್ಲಿ ಅವಶ್ಯ ಪರಿಕಲ್ಪನೆಗಳನ್ನು ಪರಿಣಾಮಕಾರಿಯಾಗಿ ಕಲಿಸಲು ಹಾಗೂ ಕೌಶಲ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಕಾಣಲು ಹೊಸ ಪಠ್ಯಕ್ರಮದ ಅವಶ್ಯಕತೆ ಇದೆ ಎಂದು ಅಭಿಪ್ರಾಯಪಟ್ಟಿದ್ದಾರೆ. ಪ್ರಸಕ್ತ ಸಾಮಗ್ರಿಗಳ ವ್ಯಾಪ್ತಿ ವಿಶಾಲವಾಗಿದ್ದು, ಜಗತ್ತಿನೆಲ್ಲೆಡೆ ನಡೆಯುತ್ತಿರುವ ಅರಣ್ಯನಾಶದಂತಹ ವಿಷಯಗಳೊಂದಿಗೆ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳಿಗೆ ಸಂಬಂಧ ಕಲ್ಪಿಸಲು ಅಥವಾ ಅರ್ಥ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಲು

ಕಷ್ಟಕರವಾಗಿವೆ ಎಂದಿದ್ದಾರೆ. ಪಾಂಡೆ ಸಿದ್ಧಪಡಿಸಿರುವ ಪಠ್ಯಕ್ರಮವನ್ನು ಅಭಿವೃದ್ಧಿಪಡಿಸಲು ಶಿಕ್ಷಕರು, ಪರಿಸರವಾದಿಗಳು ಮತ್ತು ಸಮುದಾಯದ ಸದಸ್ಯರ ನಡುವಿನ ಸಹಭಾಗಿತ್ವದ ಅವಶ್ಯಕತೆ ಇದೆ. ಅದರ ಪ್ರಕಾರ, ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಯೋಗಿಕ ಕೌಶಲಗಳ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಯ, ಹೊಳಪುಗಳನ್ನು ಹುಟ್ಟುಹಾಕುವ ಮತ್ತು ಹೇಗೆ ಈ ಎಲ್ಲ ಪರಿಕಲ್ಪನೆಗಳು ಹಳ್ಳಿಗಳಿಗೆ (ಸಮುದಾಯ) ಸಂಬಂಧಪಡುತ್ತವೆ ಮತ್ತು ಸಂವಾದಿಯಾಗುತ್ತವೆ ಎಂಬುದನ್ನು ಅರ್ಥ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವಂತೆ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳನ್ನು ಉತ್ತೇಜಿಸುತ್ತದೆ. ಹೊಲ್ಟ್ ಪ್ರಕಾರ, ಪಠ್ಯಕ್ರಮದ ಅಂತಿಮ ಪರಿಗಣನೆಯು ಪ್ರಾಯೋಗಿಕವಾಗಿ ಮತ್ತು ಪರಿಣಾಮಕಾರಿ ತರಬೇತಿಯ ಮಾರ್ಗವಾಗಿ ಪಠ್ಯಕ್ರಮವನ್ನು ಬಳಸಿಕೊಳ್ಳುವ ಮೂಲಕ ಯಶಸ್ವಿ ಶಿಕ್ಷಕರನ್ನು ಅಭಿವೃದ್ಧಿಪಡಿಸುವತ್ತ ಗಮನ ಕೇಂದ್ರೀಕರಿಸುತ್ತದೆ.

ಭಾರತದ ಶಾಲಾ ಪಠ್ಯಕ್ರಮದಲ್ಲಿ ಪರಿಸರ ಶಿಕ್ಷಣದ ಸೇರ್ಪಡೆ

1986ರಲ್ಲಿ, ಭಾರತ ಸರ್ಕಾರವು ದೇಶದಾದ್ಯಂತ ಎಲ್ಲ ಶಾಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಪರಿಸರ ಶಿಕ್ಷಣವನ್ನು ಸೇರ್ಪಡೆ ಮಾಡಬೇಕಾದ ಮಹತ್ವದ ಆದೇಶ ನೀಡಿತು. ಈ ಆದೇಶವು ದೇಶದಾದ್ಯಂತ, ಅದರಲ್ಲೂ ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಕೃಷಿಯಲ್ಲಿ ಸುಸ್ಥಿರವಲ್ಲದ ಕ್ರಮಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಹೆಚ್ಚಿದ ಜಾಗೃತಿಯ ಕುರಿತ ಪ್ರತಿಕ್ರಿಯೆಯಾಗಿದೆ. ಒಂದೆಡೆ ಜನಸಂಖ್ಯೆಯ ಹೆಚ್ಚಳದಿಂದಾಗಿ ಮತ್ತು ಭೂಮಿಯ ಧಾರಣಾ ಸಾಮರ್ಥ್ಯ ಕುಸಿತವಾದ ಹಿನ್ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ಗ್ರಾಮೀಣ ಭಾಗದ ರೈತರು ವಾರ್ಷಿಕ ಅವಶ್ಯಕತೆಗಳನ್ನು ಪೂರೈಸಲು ಸಾಕಷ್ಟು ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಆಹಾರ ಧಾನ್ಯಗಳನ್ನು ಉತ್ಪಾದಿಸಲು ಕಷ್ಟಪಡುತ್ತಿರುವುದನ್ನು ಮನವರಿಕೆ ಮಾಡಿಕೊಂಡು, ಪರಿಸರ ಶಿಕ್ಷಣವನ್ನು ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಪಠ್ಯಕ್ರಮದಲ್ಲಿ ಸೇರ್ಪಡೆ ಮಾಡಲು ಶಿಕ್ಷಣ ಇಲಾಖೆ ಮತ್ತು ಸರ್ಕಾರಿ ಅಧಿಕಾರಿಗಳು ನಿರ್ಧರಿಸಿದರು. (ಪಾಂಡೆ ಎಲ್.2001). ಪರಿಸರದ ಬಗ್ಗೆ ಜಾಗೃತಿ ಹೆಚ್ಚಿಸಲು, ಪರಿಸರ ಸಂಬಂಧಿ ಸಮಸ್ಯೆಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಪ್ರತಿಪಂದಿಸುವ ತಿಳುವಳಿಕೆ ಮತ್ತು ಕೌಶಲವನ್ನು ನಾಗರಿಕರಲ್ಲಿ ತುಂಬುವ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆಗೆ ಶಾಲೆಗಳು ಮತ್ತು ಸಮುದಾಯಗಳಲ್ಲಿ ಪರಿಸರ ಶಿಕ್ಷಣ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮಗಳನ್ನು ಮಾಧ್ಯಮವಾಗಿ ಬಳಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು ಎಂಬುದು ಸರ್ಕಾರದ ಆಶಯವಾಗಿತ್ತು (ಪಾಂಡೆ ಎಲ್.2001).

ಪರಿಸರ ರಕ್ಷಣೆ ಮತ್ತು ಪರಿಸರ ಜಾಗೃತಿಯನ್ನು ಹುಟ್ಟುಹಾಕುವುದಕ್ಕೆ ನೀತಿ ನಿರೂಪಣಾ ದಾಖಲೆಗಳು (Policy documents) ಎಷ್ಟೋ ವರ್ಷಗಳಿಂದ ಒತ್ತು ನೀಡುತ್ತಲೇ ಬಂದಿವೆ. ಸಹಜ ಪರಿಸರ ಅಧ್ಯಯನದ ಸೇರ್ಪಡೆ ಕುರಿತು ಮೊದಲನೆಯ ಆಯೋಗದ ವರದಿ (1952-53) ಉಲ್ಲೇಖಿಸುತ್ತಾದರೂ, ಚೆಂಬೋಪಾಧ್ಯಾಯ ಸಮಿತಿ ವರದಿಯು (1983) ಪರಿಸರ ಕಾಳಜಿ ಬಗ್ಗೆ ಅನೇಕ ಉಲ್ಲೇಖಗಳನ್ನು ಮಾಡುವವರೆಗೂ ಅದು ಕಾರ್ಯರೂಪಕ್ಕೆ ಬಂದಿರಲಿಲ್ಲ. ಈ ವರದಿಯಲ್ಲಿ, ಶಿಕ್ಷಕರ ಪಾತ್ರವನ್ನು ಹೀಗೆ ಉಲ್ಲೇಖಿಸಲಾಗಿದೆ- 'ಆಧುನಿಕ ಜೀವನದ ಮೇಲೆ ಪರಿಣಾಮ ಬೀರುತ್ತಿರುವ

ಜನಸಂಖ್ಯಾ ಸ್ಫೋಟ, ಪರಿಸರದ ಸಮಸ್ಯೆಗಳು, ಅರಣ್ಯ ನಾಶ, ಪರ್ಯಾಯ ಇಂಧನ ಮೂಲಗಳು, ಅಣ್ಣಸ್ತಗಳ ಪ್ರಸರಣ ಮುಂತಾದ ಅಂಶಗಳ ಕುರಿತು ಶಿಕ್ಷಕರನ್ನು ಸಂವೇದನಾಶೀಲರಾಗಿಸಬೇಕಾದ ಅಗತ್ಯವಿದೆ ಎಂದು ಹೇಳಿದೆ. ಅಲ್ಲದೆ, ಪರಿಸರ ಶಿಕ್ಷಣದಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ಇತರೆಡೆ ಸೇವಾನಿರತ ಕೋರ್ಸ್‌ಗಳನ್ನು ಒಳಪಡಿಸಬೇಕಾದ ಅಗತ್ಯವನ್ನೂ ಈ ವರದಿಯಲ್ಲಿ ಒತ್ತಿಹೇಳಲಾಗಿದ್ದು, ಇದು ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ತುರ್ತು ಅವಶ್ಯಕತೆ ಎಂದೂ ಹೇಳಿದೆ. ಎನ್.ಸಿ.ಎಫ್‌1988, ಪರಿಸರ ಸಂರಕ್ಷಣೆ ಮತ್ತು ಪ್ರಾಕೃತಿಕ ಸಂಪನ್ಮೂಲಗಳ ರಕ್ಷಣೆಯ ವಿಚಾರವನ್ನು ಕಾಳಜಿಯ ಅಂಶವೆಂದು ಪಠ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಸೇರ್ಪಡೆ ಮಾಡಿದೆ. 'ಪರಿಸರ ಸಂರಕ್ಷಣೆ ಮತ್ತು ಪಾಲನೆ, ಮಾಲಿನ್ಯ ನಿಯಂತ್ರಣ ಮತ್ತು ಇಂಧನ ಉಳಿತಾಯದ ಉಪಕ್ರಮಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಶಾಲಾ ಪಠ್ಯಕ್ರಮದಲ್ಲಿ ಒತ್ತು ನೀಡಬೇಕು. ಭೌತಿಕ ಪರಿಸರ ಮತ್ತು ಸಸ್ಯ, ಪ್ರಾಣಿಗಳ (ಮಾನವನೂ ಒಳಗೊಂಡು) ಅಸ್ತಿತ್ವಕ್ಕಾಗಿ ಬಾಕಿ, ಬೆಳವಣಿಗೆ ಮತ್ತು ಅಭಿವೃದ್ಧಿಯ ನಡುವೆ ಇರುವ ಪರಸ್ಪರ ಅವಲಂಬನೆಯನ್ನೂ ಅದು ಎತ್ತಿತ್ತೋರಿಸಬೇಕು. ನವೀಕರಿಸಬಹುದಾದ ಮತ್ತು ಅಸಾಂಪ್ರದಾಯಿಕ ಇಂಧನ ಸಂಪನ್ಮೂಲಗಳ ಮಹತ್ವವೂ ಪಠ್ಯಕ್ರಮದಲ್ಲಿ ಪ್ರಮುಖ ಅಂಶವಾಗಬೇಕು'. ಭಾಷೆ ಮತ್ತು ಪರಿಸರ ವಿಜ್ಞಾನ ಪಠ್ಯಗಳು (ಇವಿಎಸ್) ಕಲಾಕಾರಿಗಳ ಸುತ್ತಲಿನ ಜಗತ್ತಿನ ಬಗ್ಗೆ ಮೆಚ್ಚುಗೆಯನ್ನು ಕಲಿಸುವ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಮುಖ ಪರಿಕಲ್ಪನೆಗಳನ್ನು ಸೇರ್ಪಡೆ ಮಾಡಬೇಕು ಎನ್ನುವುದು ಮತ್ತೊಂದು ಸಲಹೆಯಾಗಿದೆ.

ಒಂದನೇ ಮತ್ತು ಎರಡನೇ ತರಗತಿಗಳಲ್ಲಿ, ಕಲಾಕಾರಿಗಳು ತಮ್ಮ ಸುತ್ತಲಿನ ಪರಿಸರದೊಂದಿಗಿನ ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಸನ್ನಿವೇಶಗಳ ಒಡನಾಟದಿಂದ ಪರಿಕಲ್ಪನೆಗಳನ್ನು ಗ್ರಹಿಸಿ, ಮಗ್ನರಾಗುವ ಮೂಲಕ ಅವರಿಗೆ ಸಿಗುವ ಉತ್ತೇಜನದಿಂದ ತಮ್ಮ ಪರಿಸರವನ್ನು ಗಮನಿಸಲು ಮತ್ತು ಅನ್ವೇಷಿಸಲು ಹಾಗೂ ಆ ಮೂಲಕ ಅವುಗಳಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ವಿವಿಧ ಆಯಾಮಗಳನ್ನು ಅನುಭವಿಸಲು ತೊಡಗುತ್ತಾರೆ. ಪ್ರಾಥಮಿಕ ಹಂತದಲ್ಲಿ ಮೂರರಿಂದ ಐದನೇ ತರಗತಿಯವರೆಗೆ, ಪರಿಸರ ಶಿಕ್ಷಣವು, ವಿಜ್ಞಾನ ಮತ್ತು ಸಮಾಜ ವಿಜ್ಞಾನದ ಅಧ್ಯಯನವನ್ನು ಪರಿಸರ ಅಧ್ಯಯನದ ದೃಷ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ಗಮನಿಸುತ್ತದೆ. ಪರಿಸರದಲ್ಲಿ ಕಾಣುವ ವೈವಿಧ್ಯಮಯ ವಿಷಯಗಳು, ಆಗುಹೋಗುಗಳು ಮತ್ತು ಅಸಾಧಾರಣ ಸಂಗತಿಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಅನೌಪಚಾರಿಕ ಮತ್ತು ರಚನಾತ್ಮಕವಲ್ಲದ ರೀತಿಯಿಂದ ವ್ಯವಸ್ಥಿತ ಅನ್ವೇಷಣೆಗೆ ಮಕ್ಕಳನ್ನು ಒಳಪಡಿಸುವ ಉದ್ದೇಶ ಪರಿಸರ ಶಿಕ್ಷಣದ್ದಾಗಿದೆ. ಈ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆಯಲ್ಲಿ, ಮಗುವು ತನ್ನ ಪರಿಸರದಲ್ಲಿ ಆಗುವ ಬೆಳವಣಿಗೆಗಳನ್ನು, ಆಗುಹೋಗುಗಳನ್ನು ವ್ಯವಸ್ಥಿತವಾಗಿ ಗಮನಿಸಲು, ಅನ್ವೇಷಿಸಲು, ಅದಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ನಿಖರ ಪ್ರಶ್ನೆಗಳನ್ನು ಕೇಳಲು, ತಾನು ಗಮನಿಸಿದ್ದನ್ನು ವ್ಯವಸ್ಥಿತವಾಗಿ ದಾಖಲಿಸಲು ಮತ್ತು ವರ್ಗೀಕರಿಸಲು, ತನ್ನ ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಅನುಭವಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಮಾಹಿತಿ ಸಂಗ್ರಹಿಸಲು ಮತ್ತು ವಿಶ್ಲೇಷಿಸಲು, ಅಂತಿಮ ತೀರ್ಮಾನಕ್ಕೆ ಬರಲು ಪ್ರೋತ್ಸಾಹಿಸಬೇಕು.

ವಿಶೇಷವಾಗಿ, ಇವುಗಳಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದಂತೆ ಕೈಗೊಂಡ ಸರಳ ಪ್ರಯೋಗಗಳ, ಚಟುವಟಿಕೆಗಳ ಮತ್ತು ಪ್ರಾತ್ಯಕ್ಷಿಕೆಗಳ ಮೂಲಕ ಕಾರ್ಯ ಕಾರಣಸಂಬಂಧ ಮತ್ತು ಪರಿಣಾಮಗಳಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದಂತೆ ತೀರ್ಮಾನಕ್ಕೆ ಬರಲು ಪ್ರೋತ್ಸಾಹ ನೀಡಬೇಕು. ಪಠ್ಯಗಳ ವಿವಿಧ ಆಸಕ್ತಿಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಚರ್ಚಿಸುವಾಗ, ಕಲಿಕೆಯ ವ್ಯಾಪ್ತಿಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಜಾಗರೂಕ ವಿಶ್ಲೇಷಣೆಯಿಂದ, ಪರಿಸರ ಶಿಕ್ಷಣದ ಆಲೋಚನೆ ಮತ್ತು ಪರಿಕಲ್ಪನೆಗಳನ್ನು ಸಮಗ್ರ ಕ್ಷೇತ್ರವಾಗಿ ಪರಿಗಣಿಸಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ ಎಂದು ಎನ್.ಸಿ.ಎಫ್ 2000 ಅಭಿಪ್ರಾಯಪಟ್ಟಿದೆ. ಈ ಅಧ್ಯಯನಗಳ ಯೋಜನೆಯಡಿ, 3 ರಿಂದ 5ನೇ ತರಗತಿಯವರೆಗೆ ಪರಿಸರ ವಿಜ್ಞಾನವನ್ನು ಒಂದು ವಿಷಯವಾಗಿ ಕೊಡಲಾಗಿತ್ತು. ಭಾಷೆ

ಎನ್.ಸಿ.ಎಫ್ 2005, ಪರಿಸರ ಶಿಕ್ಷಣದ ಸೇರ್ಪಡೆ ಕುರಿತಾಗಿ ತನ್ನ ಹಿಂದಿನ ದಾಖಲಾತಿಗಳಲ್ಲಿನ ಅಸ್ಪಷ್ಟ ನಿಲುವಿನಿಂದ ಹೊರಬಂದು, ಪಠ್ಯಕ್ರಮದ ನಾಲ್ಕು ಹಂತಗಳಲ್ಲಿ (ಪ್ರಾಥಮಿಕ, ಹಿರಿಯ ಪ್ರಾಥಮಿಕ, ಪ್ರೌಢಶಾಲೆ ಮತ್ತು ಪದವಿಪೂರ್ವ) ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಅವಶ್ಯಕತೆಗಳತ್ತ ಗಮನ ಕೇಂದ್ರೀಕರಿಸಿತು. ಪ್ರಾಥಮಿಕ ಹಂತದಲ್ಲಿ ವಿಜ್ಞಾನ ಮತ್ತು ಸಮಾಜ ವಿಜ್ಞಾನವನ್ನು ಇವಿಎಸ್‌ನಲ್ಲಿ ಸಂಯೋಜಿಸಿ, ಇ.ವಿ.ಎಸ್‌ನಲ್ಲಿ, ಅನ್ನು ವಿಷಯಾಧಾರಿತವಾಗಿ ಕಲಿಸುವ ನಿಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಈ ಹಿಂದಿಗಿಂತ ಭಿನ್ನವಾಗಿ ಕೊಡಲಾಯಿತು. ಎನ್.ಸಿ.ಎಫ್ 2000ರಂತೆಯೇ ಇಲ್ಲಿ ಮತ್ತೆ, ಪ್ರಾಕೃತಿಕ ಮತ್ತು ಸಾಮಾಜಿಕ ಪರಿಸರವು ಭಾಷೆಗಳು ಮತ್ತು ಗಣಿತದ ಪ್ರಮುಖ ಭಾಗವಾಗಬಹುದು. ಕಲಾಕಾರಿಗಳು ಭೌತಿಕ, ಜೀವವಿಜ್ಞಾನ, ಸಾಮಾಜಿಕ ಮತ್ತು ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ವಲಯಗಳ ವಿವರಣೆಗಳ ಮುಖಾಂತರ ಪರಿಸರವನ್ನು ಗ್ರಹಿಸುವ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳಲ್ಲಿ ತಲ್ಲೀನರಾಗಬಹುದು. ಎನ್.ಸಿ.ಎಫ್. ಚೌಕಟ್ಟು ಹೇಳುವಂತೆ, '3ರಿಂದ 5ನೇ ತರಗತಿಯವರೆಗೆ ಪರಿಸರ ಅಧ್ಯಯನವನ್ನು (ಇವಿಎಸ್) ವಿಷಯವಾಗಿ ಅಳವಡಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ನೈಸರ್ಗಿಕ ಪರಿಸರ ಅಧ್ಯಯನದಲ್ಲಿ, ಅದರ ಸಂರಕ್ಷಣೆ ಮತ್ತು ಅವನತಿಯಿಂದ ಅದನ್ನು ರಕ್ಷಿಸುವುದರತ್ತ ಗಮನ ಕೊಡಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಮಕ್ಕಳು ಗ್ರಾಮೀಣ ಹಾಗೂ ಪಟ್ಟಣ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಜೀವಂತವಿರುವ ಬಡತನ, ಬಾಲಕಾರ್ಮಿಕ ಪದ್ಧತಿ, ಅನಕ್ಷರತೆ, ಜಾತಿ ಮತ್ತು ವರ್ಗಭೇದದಂತಹ ಸಾಮಾಜಿಕ ಸಮಸ್ಯೆಗಳ ಬಗ್ಗೆಯೂ ಸಂವೇದನಾಶೀಲರಾಗುವ ಅವಶ್ಯಕತೆ ಇದೆ. ಮಕ್ಕಳ ದೈನಂದಿನ ಅನುಭವಗಳು ಮತ್ತು ಅವರ ಜೀವನ ಜಗತ್ತುಗಳ ಮೇಲೆಯೂ ವಿಷಯಗಳು ಪಠ್ಯದ ಮೂಲಕ ಬೆಳಕು ಚೆಲ್ಲುವಂತಾಗಬೇಕು.

ಮತ್ತು ಗಣಿತದ ಬೋಧನೆಯನ್ನು ಅವರ ಸುತ್ತಮುತ್ತಲಿನ ಪರಿಸರಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ವಿಷಯಗಳೊಂದಿಗೆ ಸಮೀಕರಿಸಿ ಒದಗಿಸಬೇಕಾಗಿತ್ತು. ಅಂದರೆ, ಪರಿಸರಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಕಾಳಜಿಯನ್ನು ಈ ವಿಷಯಗಳ ಪರ್ಯಾಯ ಅಳವಡಿಸಲಾಗಿತ್ತು. ಈ ಚೌಕಟ್ಟಿನಂತೆ, ಎಲ್ಲ ವೃತ್ತಿಪರ ಶಿಕ್ಷಣ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮಗಳಲ್ಲಿ ಪರಿಸರ ಕಾಳಜಿ ಉತ್ತೇಜಿಸುವ ಸುಸ್ಥಿರ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಪರಿಕಲ್ಪನೆಗೆ ಒತ್ತು ನೀಡಬೇಕು ಎಂದು ಆಗ್ರಹಿಸಲಾಗಿದೆ.

ಹಿರಿಯ ಪ್ರಾಥಮಿಕ ಮತ್ತು ಮಾಧ್ಯಮಿಕ ಹಂತಗಳಲ್ಲಿ, ಪರಿಸರಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಕಾಳಜಿಗಳು ಭೂಗೋಳಶಾಸ್ತ್ರಕ್ಕೆ ಸೀಮಿತವಾಗಿದ್ದವು. ಎನ್.ಸಿ.ಎಫ್. ಚೌಕಟ್ಟನ್ನು (ಹಿರಿಯ ಪ್ರಾಥಮಿಕ) ವಿವರಿಸುವುದಾದರೆ, 'ಪರಿಸರದ ಸಮಸ್ಯೆಗಳು, ಸಂಪನ್ಮೂಲಗಳು ಮತ್ತು ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಕುರಿತ ಕಾಳಜಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದಂತೆ ಸ್ಥಳೀಯ ಮಟ್ಟದಿಂದ ಜಾಗತಿಕ ಮಟ್ಟದವರೆಗೆ ವಿವಿಧ ಹಂತಗಳಲ್ಲಿ ಸಮತೋಲನದ ದೃಷ್ಟಿಕೋನ ಬೆಳೆಸಿಕೊಳ್ಳಲು ಭೂಗೋಳಶಾಸ್ತ್ರವು ನೆರವಾಗಬಲ್ಲದು. ಹಾಗೆಯೇ, ಪ್ರೌಢಶಾಲೆ ಹಂತಕ್ಕೆ, ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಸಂಬಂಧಿ ಸಮಸ್ಯೆಗಳೊಂದಿಗೆ ಪರಿಸರ ಸಂರಕ್ಷಣೆ ಮತ್ತು ಪರಿಸರದ ಕಾಳಜಿಯ ಕುರಿತು ವಿಮರ್ಶಾತ್ಮಕ ಮೆಚ್ಚುಗೆಯನ್ನು ಮಕ್ಕಳಲ್ಲಿ ಮೂಡಿಸುವ ಅಗತ್ಯವನ್ನು ಗಮನದಲ್ಲಿಟ್ಟುಕೊಂಡು ಭೂಗೋಳಶಾಸ್ತ್ರವನ್ನು ಕಲಿಸಬೇಕು'. ಆದರೂ, ಪರಿಸರ ಶಿಕ್ಷಣಕ್ಕೆ ಸಮಾನವಾದ 'ಆವಾಸಸ್ಥಾನ ಮತ್ತು ಕಲಿಕೆ' (Habitat and learning) ಕುರಿತ ಫೋಕಸ್ ಗ್ರೂಪ್ ಪೊಸಿಷನ್ ಪೇಪರ್ ಅನ್ನು ಪಠ್ಯಕ್ರಮ ಚೌಕಟ್ಟು ಒಳಗೊಂಡಿದೆ. ಪರಿಸರದ ಅವನತಿಯ ಎಚ್ಚರಿಕೆ ಮತ್ತು ತಮ್ಮ ಆವಾಸಸ್ಥಾನಗಳ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯತೆಯನ್ನು ಅರ್ಥ ಮಾಡಿಕೊಂಡು ಅವುಗಳ ರಕ್ಷಣೆಯ ಕುರಿತು ಈ ದಾಖಲೆಯಲ್ಲಿ ಒತ್ತು ನೀಡಲಾಗಿದೆ. ಹಾಗಾಗಿ, ಪರಿಸರ ಶಿಕ್ಷಣದ ಅಂಶಗಳನ್ನು ವಿಷಯಾಧಾರಿತ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳ ಮೂಲಕ ಮಕ್ಕಳಲ್ಲಿ ಬೆಳೆಸಬೇಕು ಎಂದು ಶಿಫಾರಸು ಮಾಡಲಾಗಿದೆ. ಅಲ್ಲದೆ, ಕಲಿಕಾಧಿಗಳು ಪರಿಸರಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಯೋಜನೆಗಳನ್ನು ಕೈಗೆತ್ತಿಕೊಂಡು, ಆ ಮೂಲಕ ಭಾರತದ ಪರಿಸರದ ಕುರಿತು ಪಾರದರ್ಶಕ ಸಾರ್ವಜನಿಕ ದತ್ತಾಂಶ ರಚಿಸಲು ನೆರವಾಗಬಲ್ಲ ಜ್ಞಾನ ಕೋಶಕ್ಕೆ ಕೊಡುಗೆ ನೀಡುವುದು ಕೂಡ ಸೇರಿದೆ. ವಿಜ್ಞಾನ ಬೋಧನೆಯು, ನಿರ್ದಿಷ್ಟವಾಗಿ ಪರಿಸರಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಕುತೂಹಲ ಮತ್ತು ಕ್ರಿಯಾಶೀಲತೆಯನ್ನು ಮೋಷಿಸುವಂತಹ ವಿಧಾನಗಳು ಮತ್ತು ಪ್ರಕ್ರಿಯೆಗಳಲ್ಲಿ ಕಲಿಕಾಧಿಗಳು ತೊಡಗಿಸಿಕೊಳ್ಳುವಂತೆ ಮಾಡಬೇಕು. ಪರಿಸರ ಸಂಬಂಧಿ ಕಾಳಜಿಯು ಇಡೀ ಶಾಲಾ ಪಠ್ಯಕ್ರಮವನ್ನು ಆವರಿಸಿಕೊಳ್ಳುವಂತಾಗಬೇಕು.

ಎನ್.ಸಿ.ಎಫ್.ನ ಮಾರ್ಗಸೂಚಿಗಳನ್ನು ಅನುಷ್ಠಾನಗೊಳಿಸಲಾಗಿ ಎನ್.ಸಿ.ಆರ್.ಟಿ., ಎಲ್ಲ ಹಂತದ ಶಾಲಾ ಶಿಕ್ಷಣದಲ್ಲಿ ಪರಿಸರ ಶಿಕ್ಷಣವನ್ನು ಅಳವಡಿಸಲು ಉಪಕ್ರಮಿಸಿತು. ಆ ಮೂಲಕ, ಪರಿಸರ ಶಿಕ್ಷಣದ ಅಳವಡಿಕೆ ಬಗ್ಗೆ ಎಲ್ಲ ಭಾಗೀದಾರರಲ್ಲಿ ಅರಿವು ಹೆಚ್ಚಿತು (ಮೆಹ್ರಾ, ಮೆನನ್). ಪ್ರಸ್ತುತ

ಅಸ್ತಿತ್ವದಲ್ಲಿರುವ ವಿವಿಧ ವಿಷಯಗಳ ಪಠ್ಯಕ್ರಮದೊಂದಿಗೆ ಪರಿಸರ ಶಿಕ್ಷಣವನ್ನು ಮಿಳಿತಗೊಳಿಸಿ ಸಮನ್ವಯಗೊಳಿಸಲಾದ ಈ ವಿಧಾನವನ್ನು (infusion Approach), ಯೋಜನೆ ಆಧಾರಿತ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಯೊಂದಿಗೆ ಬೆನೆಯಲಾಗುತ್ತದೆ. ಪರಿಸರ ಶಿಕ್ಷಣವು ಕಲಿಕಾಧಿಗಳನ್ನು ಗಂಭೀರ ಚಿಂತನೆಗೆ ಹಚ್ಚುವಂತೆ, ಸಮಸ್ಯೆ ಪರಿಹರಿಸುವಂತೆ ಮತ್ತು ಪಠ್ಯಪುಸ್ತಕದ ವಿಷಯವನ್ನಷ್ಟೇ ಉರುಹೊಡೆಯುವುದನ್ನು ವಿರೋಧಿಸುವಂತೆ ಮಾಡುವುದೇ ಎನ್.ಸಿ.ಎಫ್. ಪ್ರಾಥಮಿಕ ವಿಧಾನವಾಗಿತ್ತು. ಎನ್.ಸಿ.ಎಫ್. ಈ ಸಂಯೋಜನೆಯ ಮಾದರಿಯು ಬಹುಶಿಸ್ತೀಯ ಯೋಜನೆ ಮತ್ತು ಯೋಜನೆ ಆಧಾರಿತ ಕಲಿಕೆಯ ಮೂಲಕ ಪರಿಸರವನ್ನು ಅರ್ಥೈಸಿಕೊಳ್ಳುವ ಮತ್ತು ಅದಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಕ್ರಿಯೆಗಳಿಗೆ ಉತ್ತೇಜನ ನೀಡುವ ಉದ್ದೇಶ ಹೊಂದಿತ್ತು. ಯೋಜನೆ ಆಧಾರಿತ ಕಲಿಕೆಯ ಬೋಧನಾ ವಿಧಾನಕ್ಕೆ (ಉದಾಹರಣೆಗೆ, ಪರಿಸರ ಶಿಕ್ಷಣ ಕೇಂದ್ರದ 'ಪರ್ಯಾವರಣ ಮಿತ್ರ' Paryavarana Mitra) ಬೇಕಾದ ಶಿಕ್ಷಕರಿಗೆ ಬೆಂಬಲ ನೀಡುವಂತಹ ಸಾಮಗ್ರಿಗಳನ್ನು ಅಭಿವೃದ್ಧಿಪಡಿಸಲು ವಿವಿಧ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮಗಳನ್ನು ಕೈಗೊಳ್ಳಲಾಗಿತ್ತು.

ಎನ್‌ಇಪಿ 2020 ಮತ್ತು ಪರಿಸರ ಶಿಕ್ಷಣ

ಪ್ರಮುಖ ವಿಷಯಗಳ ಪಠ್ಯಕ್ರಮ ಸಂಯೋಜನೆ, ಅದರ ಕೌಶಲಗಳು ಮತ್ತು ಸಾಮರ್ಥ್ಯಗಳನ್ನು ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಶಿಕ್ಷಣ ನೀತಿ (ಎನ್‌ಇಪಿ) 2020 ಪ್ರೋತ್ಸಾಹಿಸುತ್ತದೆ. 'ಸಂಯೋಜಿತ ಪಠ್ಯಕ್ರಮ ಮತ್ತು ಬೋಧನಾ ವಿಧಾನದ ಉಪಕ್ರಮಗಳಾದ ಕೃತಕ ಬುದ್ಧಿಮತ್ತೆ, ವಿನ್ಯಾಸ ಚಿಂತನೆ, ಸಮಗ್ರ ಆರೋಗ್ಯ, ಸಾವಯವ ಬಾಕ್ಟೆರಿ, ಪರಿಸರ ಶಿಕ್ಷಣ, ಜಾಗತಿಕ ಪೌರತ್ವ ಶಿಕ್ಷಣ (Global Citizenship Education - GCED) ಮುಂತಾದ ಸಮಕಾಲೀನ ವಿಷಯಗಳನ್ನು ಸೂಕ್ತ ಹಂತಗಳಲ್ಲಿ ಕೈಗೆತ್ತಿಕೊಂಡು ಎಲ್ಲ ಹಂತಗಳ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳಲ್ಲಿ ಅವುಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಪರಿಣತಿ ಸಾಧಿಸುವಂತೆ ಮಾಡುವುದು'. ಇಲ್ಲಿನ ಪರಿಸರ ಶಿಕ್ಷಣವನ್ನು ಶಾಲಾ ಪಠ್ಯಕ್ರಮದ ಸಮಗ್ರ ಭಾಗವಾಗಿ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಶಿಕ್ಷಣ ನೀತಿಯು ರೂಪಿಸಲಿದೆ. ಹಾಗಾಗಬೇಕಾದರೆ, ಸಮಗ್ರ ಪರಿಸರದ ಕಾಳಜಿ ಮತ್ತು ಅದರ ಸಂರಕ್ಷಣೆಯ ಬಗ್ಗೆ ಸಂವೇದನಾಶೀಲತೆ ಹಾಗೂ ಸುಸ್ಥಿರ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಯನ್ನು ಜಿ.ಎಡ್ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮಗಳಲ್ಲಿ ಸಮನ್ವಯಗೊಳಿಸಬೇಕು ಎಂದು ಅದು ಶಿಫಾರಸು ಮಾಡುತ್ತದೆ. ಸಮಗ್ರ ಮತ್ತು ಬಹುಶಿಸ್ತೀಯ ಶಿಕ್ಷಣವನ್ನು ಸಾಧ್ಯವಾಗಿಸಲು, '...ಎಲ್ಲ ಉನ್ನತ ಶಿಕ್ಷಣ ಸಂಸ್ಥೆಗಳು (Higher Education Institutions - HEI), ನಮ್ಮ ಮತ್ತು ವಿನೂತನ ಪಠ್ಯಕ್ರಮವನ್ನು ಅಂದರೆ, ಸಮುದಾಯದ ತೊಡಗಿಸಿಕೊಳ್ಳುವಿಕೆ ಮತ್ತು ಸೇವೆ, ಪರಿಸರ ಶಿಕ್ಷಣ ಮತ್ತು ಮೌಲ್ಯಾಧಾರಿತ ಶಿಕ್ಷಣದ ಕ್ಷೇತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಕ್ರೆಡಿಟ್ ಆಧಾರಿತ ಕೋರ್ಸ್‌ಗಳನ್ನು ಮತ್ತು ಯೋಜನೆಗಳನ್ನು ಒಳಪಡಿಸಬಹುದು. ಪರಿಸರ ಶಿಕ್ಷಣದಲ್ಲಿ ಹವಾಮಾನ ಬದಲಾವಣೆ, ಮಾಲಿನ್ಯ, ತ್ಯಾಜ್ಯ ನಿರ್ವಹಣೆ, ನೈರ್ಮಲ್ಯ, ಜೀವವಿಜ್ಞಾನ, ಜೈವಿಕ ವೈವಿಧ್ಯದ ಸಂರಕ್ಷಣೆ, ಜೀವವಿಜ್ಞಾನ ಸಂಪನ್ಮೂಲಗಳ ನಿರ್ವಹಣೆ ಮತ್ತು ಜೀವವೈವಿಧ್ಯ, ಅರಣ್ಯ

ಮತ್ತು ವನ್ಯಜೀವಿ ಸಂರಕ್ಷಣೆ ಹಾಗೂ ಸುಸ್ಥಿರ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಮತ್ತು ಬದುಕು ಮುಂತಾದ ಕ್ಷೇತ್ರಗಳನ್ನು ಒಳಪಡಿಸಬಹುದು.

ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಶಿಕ್ಷಣ ನೀತಿ 2020, ಪರಿಸರ ಶಿಕ್ಷಣ ಮತ್ತು ಶಾಲಾ ಸನ್ನಿವೇಶ

ಸದ್ಯದ ಮಟ್ಟಿಗೆ, ಪರಿಸರ ಶಿಕ್ಷಣವು ಪಠ್ಯಪುಸ್ತಕದ ಕೆಲವೇ ಅಧ್ಯಾಯಗಳಲ್ಲಿ ಸೇರ್ಪಡೆಯಾಗಿದೆ. ಅದನ್ನು ಪ್ರಮುಖ ವಿಷಯವಾಗಿ ಸಮನ್ವಯಗೊಳಿಸಲಾಗಿದ್ದು, ಈ ಮೂಲಕ ಪರಿಸರದ ಸಮಸ್ಯೆಗಳ ಕುರಿತು ಚರ್ಚೆಯನ್ನು ಮಿತಿಗೊಳಿಸಲಾಗಿದೆ. ಕೇಂದ್ರೀಕೃತ ಪಠ್ಯಪುಸ್ತಕಗಳು ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಪ್ರದೇಶಗಳ ಸಂದರ್ಭಕ ಸಮಸ್ಯೆಗಳನ್ನು (contextual issues) ಗಮನಿಸುವುದಿಲ್ಲ. ಶಿಕ್ಷಕರ ಸೇವಾಪೂರ್ವ ಶಿಕ್ಷಣದಲ್ಲಿ ಪರಿಸರ ಶಿಕ್ಷಣದ ಕುರಿತು ಪರಿಮಿತ ಮಾಹಿತಿ ಕೊಡುವ ಕಾರಣದಿಂದಲೇ ಅದರ ಸ್ವರೂಪ ಮತ್ತು ಬೋಧನಾ ವಿಧಾನದ ಬಗ್ಗೆ ಸೀಮಿತ ಸಿದ್ಧತೆ ಮಾಡಿಕೊಂಡಿರುತ್ತಾರೆ ಎಂದು ಅನಿಸುತ್ತದೆ. ರಾಜ್ಯ-ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಪರಿಸರ ಕಾಳಜಿಗಳು ಮತ್ತು ಸಮಸ್ಯೆಗಳ ಕುರಿತು ಉಲ್ಲೇಖಿಸಬಲ್ಲ ಸಾಮಗ್ರಿಗಳ ಕೊರತೆ ಮತ್ತು ಶಾಲೆಗಳಲ್ಲಿನ ಅಸಮರ್ಪಕ ಮೂಲಸೌಕರ್ಯವು ಶಿಕ್ಷಕರಿಗೆ ಪರಿಸರ ಶಿಕ್ಷಣವನ್ನು ಬೋಧನೆಯಲ್ಲಿ ಸಂಯೋಜಿಸಲು ಸವಾಲಾಗಿಸುತ್ತದೆ. ಉಲ್ಲೇಖಿಸಲಾದ ಸವಾಲುಗಳನ್ನು ಪರಿಹರಿಸಲು ಈ ಕೆಳಗಿನ ಸಲಹೆಗಳನ್ನು ನೀಡಲಾಗಿದೆ:

- ಪರಾಮರ್ಶನಕ್ಕೆ ಅಧಿಕೃತ ಸಾಮಗ್ರಿಗಳನ್ನು ವಿವಿಧ ಸರ್ಕಾರಿ ಅಥವಾ ಸರ್ಕಾರೇತರ ಸಂಸ್ಥೆಗಳಿಂದ ಪಡೆದು, ಶಾಲೆಗಳ ಗ್ರಂಥಾಲಯಗಳಿಗೆ ಒದಗಿಸಬಹುದು. ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ರಾಜ್ಯದ ಪರಿಸರದ ಬಗ್ಗೆ ಶಿಕ್ಷಕರು ಸಂದರ್ಭೋಚಿತವಾಗಿ ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳಲು ಇದರಿಂದ ನೆರವಾಗಬಹುದು.
- ಶಾಲೆಗಳಿಗೆ ಒದಗಿಸಲಾಗಿರುವ ಮಾಹಿತಿ ಮತ್ತು ಸಂವಹನ ತಂತ್ರಜ್ಞಾನದ (Information and Communications Technology) ಮೂಲಕ ಸುಲಭವಾಗಿ ಡಿಜಿಟಲ್ ಸಂಪನ್ಮೂಲಗಳಿಂದ ದೇಶದೆಲ್ಲೆಡೆಯ ಮತ್ತು ವ್ಯಾಪ್ತಿ ಪರಿಸರ ಸಂಬಂಧಿ ಸಮಸ್ಯೆಗಳನ್ನು ಕುರಿತಾದ ಮಾಹಿತಿಯನ್ನು ಕಲೆ ಹಾಕುವಲ್ಲಿ ಹಾಗೂ ಅದರ ಬಗ್ಗೆ ಜಾಗೃತಿಯನ್ನು ಮೂಡಿಸುವಲ್ಲಿ ಇದು ಸಹಾಯ ಮಾಡುತ್ತದೆ.
- ಪ್ರಮುಖ ವಿಷಯಗಳ ಶಿಕ್ಷಕರು, ಇತರ ವಿಷಯಗಳ ಪಠ್ಯದ ಜೊತೆಗೆ ಸಂಯೋಜಿಸಲಾಗಿರುವ ವಿಷಯಗಳನ್ನೆತ್ತಿಕೊಂಡು ಪರಿಸರ ಶಿಕ್ಷಣ ಬೋಧಿಸಲು ಗಮನ ಕೊಡುವಂತೆ ಶಿಕ್ಷಕರನ್ನು ಪ್ರೇರೇಪಿಸಬೇಕು. ತರಬೇತಿಗೆ ಪಠ್ಯಾಧಾರಿತ ಮಾಡ್ಯುಲಾಗಳು, ಕಾರ್ಯಾಗಾರಗಳು ಮತ್ತು ನಿಯತ

ಚರ್ಚಾ ವೇದಿಕೆಗಳನ್ನು ಏರ್ಪಡಿಸುವ ಮೂಲಕ ತರಗತಿಯಲ್ಲಿ ಶಿಕ್ಷಕರಿಗೆ ಪ್ರೋತ್ಸಾಹ ನೀಡಬೇಕು.

- ಕಾಲಕಾಲಕ್ಕೆ ಪಠ್ಯಪುಸ್ತಕಗಳ ಪರಿಷ್ಕರಣೆ ಮಾಡುವ ಮೂಲಕ ಸಮಕಾಲೀನ ಪರಿಸರ ಕಾಳಜಿಯನ್ನು ಸೇರ್ಪಡೆ-ಗೊಳಿಸುವುದು.
- ಪರಿಸರ ಶಿಕ್ಷಣ ಶಿಕ್ಷಕರು ರಾಜ್ಯದ ಪರಿಸರಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಸಮಸ್ಯೆ, ಸಂರಕ್ಷಣೆಯ ಉದಾಹರಣೆಗಳನ್ನು ತರಗತಿಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಸ್ತಾಪಿಸಬಹುದು.
- ಬೋಧನಾ ವಿಧಾನದ ಭಾಗವಾಗಿ, ಪ್ರಕರಣ ಅಧ್ಯಯನಗಳು/ಕ್ಷೇತ್ರ ಭೇಟಿ / ಪರಿಸರ ನಡಿಗೆ / ಯೋಜನಾ ಕಾರ್ಯಗಳಿಗೆ ಉತ್ತೇಜನ ನೀಡುವ ಮೂಲಕ ವಿಚಾರಣೆ ಮತ್ತು ಹುಡುಕಾಟದ ಮನೋಭಾವವನ್ನು ಬೆಳೆಸಬಹುದು.
- ಪರಿಸರಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಇತರ ಇಲಾಖೆಗಳ ಜೊತೆಗೆ ಶಾಲೆಗಳ ಸಹಭಾಗಿತ್ವ ಪ್ರಯೋಜನಕಾರಿಯಾಗಬಹುದು.
- ಪ್ರಸ್ತುತ, ಅಧಿಕೃತ ಮತ್ತು ನಂಬಲರ್ಹವಾದ ಸಂಪನ್ಮೂಲ ಸಾಮಗ್ರಿಗಳು ತರಗತಿಗಳಲ್ಲಿ ಬಳಕೆಗೆ ಲಭ್ಯವಾಗುವಂತೆ ಮಾಡಬೇಕು.
- ಪ್ರಕರಣ ಅಧ್ಯಯನ ಆಧಾರಿತ ಕತೆಗಳು ಮತ್ತು ಪುರಾವೆಗಳು ವಿಮರ್ಶಾತ್ಮಕವಾಗಿ ಚಿಂತಿಸುವ, ಸಮಸ್ಯೆ ಪರಿಹರಿಸುವ ಮತ್ತು ನಿರ್ಧಾರ ಕೈಗೊಳ್ಳುವ ತಿಳುವಳಿಕೆಯ ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ಪರಿಸರ ಶಿಕ್ಷಣದ ನಡೆಗಳನ್ನು ಅರ್ಥೈಸಿಕೊಳ್ಳಲು ಸಹಕಾರಿಯಾಗಬಹುದು.
- ಸಂಶೋಧನೆ ಮತ್ತು ಸಿದ್ಧಾಂತ ಆಧಾರಿತ ಹಾಗೂ ಮಗು ನಿರ್ದೇಶಿತ ಮತ್ತು ವಿಚಾರಣೆ ಆಧಾರಿತವಾದ ಸೂಕ್ತ ಅನುಭವಗಳ ಆಧಾರದಂತೆ ಸೂಕ್ತ ಅಭ್ಯಾಸಗಳನ್ನು ರೂಪಿಸಬಹುದು

ಪರಿಸರವನ್ನು ಅರ್ಥ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವುದು, ಅದಕ್ಕೆ ಪೂರಕವಾದ ಕೌಶಲಗಳು, ಕುತೂಹಲ ಮತ್ತು ಪ್ರಶ್ನೆ ಕೇಳುವುದು ಹಾಗೂ ವೈಯಕ್ತಿಕ ಜವಾಬ್ದಾರಿ ಮತ್ತು ಕಾಳಜಿಯ ಪ್ರಜ್ಞೆಯನ್ನು ಪರಿಸರ ಕಆಕೆಯ ಪಠ್ಯಕ್ರಮದ ಚೌಕಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಸೇರ್ಪಡೆ ಮಾಡಬಹುದು.

ಕೊನೆ ಟಿಪ್ಪಣಿಗಳು

- i Hollweg, K. S., Taylor, J. R., Bybee, R. W., Marcinkowski, T. J., McBeth, W. C., & Zoido, P. Developing a Framework for Assessing Environmental Literacy. 2011. Washington, DC: North American Association for Environmental Education. p. 2-3. <https://naaee.org/our-work/programs/environmental-literacy-framework>

ಪರಾಮರ್ಶನ

UNESCO Library – EE for Primary Schools

North American Association for Environmental Education (NAAEE). *About EE and Why it Matters*. n.d. Retrieved from <https://naaee.org/about-us/about-ee-and-why-it-matters>

Pande, L. (2001). Environmental Education in Rural Central Himalayan Schools. *Journal of Environmental Education*. 32(3), 47-53.

Earth Council. (1993). Treaty on environmental education for sustainable societies and global responsibility. Brazil: Non-Governmental Organizations (NGO's) International, June 1992. Greenall Gough, A. (1993).

Hollweg, K.S. (2007) What does the Uttarakhand Environmental Education Centre do?: An American Perspective. Retrieved March 2008 from www.naaee.org/prog-tiatives/professionl-development-tours/what_does_ueec_do.pdf/view

Sharma,PK, Sanskriti Menon. Compulsory Environmental Education in India. A GEEP case study - https://cdn.naaee.org/sites/default/files/casestudy/file/case_study_complusory_ee_-_india_final.pdf

NCF 1988, 2000, 2005

NEP 2020

www.unescap.org

www.naaee.org

ಚಂದ್ರಿಕಾ ಮುರಳೀಧರ್ ಅವರು ಅಜೀಂ ಪ್ರೇಮ್‌ಜಿ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯದ ನಿರಂತರ ಶಿಕ್ಷಣ ಶಾಲೆ ಮತ್ತು ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ ಸಂಪನ್ಮೂಲ ಕೇಂದ್ರದಲ್ಲಿ (School of Continuing Education and University Resource Centre) ಬೋಧಕ ಸಿಬ್ಬಂದಿಯಾಗಿದ್ದಾರೆ. ವೃತ್ತಿಪರ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮಗಳಿಗೆ ಅವರು ಕೊಡುಗೆ ನೀಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ವಿಜ್ಞಾನ ಶಿಕ್ಷಣ, ಶಿಕ್ಷಕರ ಸಾಮರ್ಥ್ಯ ವರ್ಧನೆ, ಪಠ್ಯಕ್ರಮದ ಸಾಮಗ್ರಿ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಮತ್ತು ಪಠ್ಯಪುಸ್ತಕ ರಚನೆ ಹಾಗೂ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯದ ಸಂಪಾದಕೀಯ ವಿಭಾಗದ ಸದಸ್ಯೆಯಾಗಿಯೂ ಕಾರ್ಯ ನಿರ್ವಹಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಇವರನ್ನು chandrika@azimpremjifoundation.org ಮೂಲಕ ಸಂಪರ್ಕಿಸಬಹುದು.

ಅನುವಾದ: ರೋಹಿಣಿ ಮುಂಡಾಜೆ | ಪರಿಶೀಲನೆ: ಲತಾ ಕೆ.ಸಿ.